

збірник наукових праць. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. – Вип. 10. – С.67-75.

The article addresses the problem of self-education of a teacher. On the basis of the analysis of scientific literature, the state of the problem under investigation in the pedagogical theory and practice is determined, the essence and content of the concept of «self-education» are specified.

Key words: self-education, self-education activity, elementary school teacher.

УДК 373.3.016:502.2:598.2

Машіко Е. М.
студентка 5-го курсу спеціальності «Початкова освіта»
Кузьма-Качур М. І.
к. пед. н., доцент,
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ ОРНІТОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

У статті подано характеристику видів орнітологічних знань, що вивчаються на уроках природознавства в початковій школі. Автором здійснено аналіз чинної програми природознавства з метою виокремлення основних понять з теми дослідження.

Ключові слова: біологічні поняття, орнітологічні знання, птахи, природознавство.

Удосконалення системи національної освіти передбачає вирішення низки педагогічних завдань, до числа яких належить формування системних знань учнів про природу. Ознайомлення дітей зі світом природи є найважливішим засобом формування гармонійної, всебічно розвиненої особистості, що володіє знаннями й навичками адекватної поведінки у природі. В умовах реформування сучасної початкової освіти актуальними завданнями освітніх закладів є розвиток у дітей позитивних природних якостей, створення середовища для самовизначення кожного учня. У процесі поглиблення знань та уявлень в молодших школярів про природні явища, про життя рослин і тварин, про творчу працю людей, учитель пробуджує в них живий інтерес до навколишнього світу, бажання пізнавати, оберігати та

примножувати світ природи.

У курсі природознавства початкової школи передбачено вивчення системи природничих понять. Аналізуючи сутність поняття, Т. Байбара [1] відмічає, що логічну характеристику поняття складають його зміст і об'єм. Зміст поняття – це сукупність суттєвих ознак, властивостей і відношень предмету думки, що відображені в понятті. Об'єм поняття – це множина предметів, кожному з яких належать ознаки, відображені в змісті поняття.

Водночас Н. Верзилін [2] доводить, що в біологічному понятті відображається сукупність суттєвих властивостей і сторін живого об'єкта, які характеризують життя як особливу форму руху матерії. Для того, щоб відобразити в біологічному понятті суть явищ життя, необхідно розглядати живий об'єкт в єдності різних його сторін, характерних для його життєдіяльності, зокрема: форму розглядати в поєднанні з функцією, форму і функції – в розвитку, внутрішнє у взаємозв'язку з зовнішнім, спадкову мінливість популяцій в зв'язку з природним відбором, біологічні явища в світлі практичних інтересів людини. Відображаючи об'єкти живої природи, в якій все з усім пов'язане, кожне поняття необхідно пов'язувати з іншими поняттями, включаючи його в певну цілісну систему біологічних знань учнів. Тому найважливішою вимогою до формування біологічних понять в процесі навчання, вважає дослідник, є встановлення між ними взаємозв'язків і на цій основі поступово синтезувати більш загальні і більш складні поняття, що встановлюють, в свою чергу, зв'язки між ними, бо окреме ізольоване біологічне поняття не може довгий час існувати в пам'яті учня. Формування і розвиток біологічних понять в початковій школі починається з уявлень і переходить в поняття. При формуванні природничих понять слід опиратись на раніше засвоєні учнями уявлення і встановлювати зв'язки в природі. Зміст біологічного компоненту навчальної програми «Природознавство» зорієнтований на забезпечення засвоєння учнями знань про закономірності функціонування живих організмів, їх розвиток і взаємодію, взаємозв'язок із неживою природою, формування уявлень про природничо-наукову картину живого світу, оволодіння елементами наукового пізнання живої природи, формування складових наукового мислення тощо [3]. У процесі аналізу чинних навчальних програм з природознавства для початкової школи ми виокремили зміст знань про птахів. Результати аналізу відображені у таблиці 1.

Результати аналізу програми «Природознавства»[3]

Клас	Розділ	Зміст орнітологічних знань
1клас	Жива природа	Птахи. Поняття: «осілі птахи», «перелітні птахи», «користь птахів», істотна ознака «тіло вкрите пір'ям». Види птахів: горобець, дятел, індик, курка, ластівка, лелека, синиця, соловей, страус, чапля, шпак.
	Моя країна – Україна	Найменша пташка України – золотомушка.
2клас	Природа восени	Птахи восени. Перелітні: гуси, дрозди, качки, ластівки, лебеді, омелюхи, перепілки, снігурі, стрижі, чечітки; осілі: ворони, горобці, сизі голуби, сороки; «турбота про птахів».
	Природа взимку	Як зимують птахи. Зимуючі птахи: омелюхи, повзики, сірі чечітки, снігурі; осілі птахи: дятли, галки, горобці, синиці, сірі ворони; допомога птахам взимку.
	Природа навесні	Птахи навесні. Повернення перелітних птахів. Облаштування гнізд, насиджування та виведення пташенят. Охорона птахів. Піклування про потомство.
	Природа влітку	Гніздування, пташенята, вигодовування. Птахи лісу, луків та водойм. Птахи Червоної книги: беркут, лелек чорний.
3клас	Живі організми та середовища їхнього існування	Тварини. Різноманітність тварин. Птахи. Поділ тварин за способом живлення. Ланцюги живлення. Розмноження і розвиток птахів. Свійські птахи. Охорона тваринного світу.
4клас	Природа України	Тварини природних зон України: мішані ліси, лісостеп і степ. Тварини Південного берега Криму, Карпат, Кримських гір. Взаємозв'язки тварин та інших компонентів природних зон, їх охорона.
	Природа материків і океанів	Особливості природи океанів. Тваринний світ материків: Євразії, Північної Америки, Південної Америки, Африки, Австралії, Антарктиди.

Ознайомлення із поняттям «птахи» у розділі «Жива природа» розпочинається ще з 1 класу. Тут діти ознайомлюються із різноманітністю птахів у природі та їх значенням. Зміст навчального матеріалу спонукає учнів задуматися над тим, що людині необхідно знати про своє середовище життя, як вона може набути знання про нього. Дитина починає осмислювати зв'язки в довіллі (між людиною і живою та неживою природою, між людиною та її оточенням).

Процес формування уявлень про птахів триває на уроках природознавства у 2 класі. Зміст уявлення розширяється за рахунок ознайомлення дітей із сезонними змінами в житті тварин загалом і птахів зокрема. Знання ці конкретизуються внаслідок спостережень в природі, а також на уроках читання при опрацюванні художніх творів.

Робота над розвитком системи понять і уявлень про птахів здійснюється і в 3 та 4 класах. Молодші школярі систематично ведуть спостереження за тваринами в природі. З третьокласниками проводяться екскурсії на водойму, в ліс, сад, поле, під час яких діти знайомляться з птахами-мешканцями цих природних угруповань. Згідно змісту програми учні 3 класу засвоюють біологічні поняття «рослиноїдні птахи», «хижі птахи», «всеїдні птахи», «довкілля тварин»; розширюють і поглиблюють поняття «птахи», «ланцюг живлення», «тварини – живий організм»; у них формуються уявлення про передачу поживних речовин і енергії в ланцюгу живлення, особливості поведінки птахів окремих груп, деякі ознаки пристосування птахів до умов навколишнього середовища; про необхідні умови для життя птахів; причини зникнення тварин на Землі та їх охорону [3]. Молодші школярі вчать наводити приклади птахів з деякими ознаками пристосування до умов навколишнього середовища, розпізнавати птахів за істотними ознаками. У процесі активної пізнавальної діяльності учні вчать висловлювати цінні судження про ставлення інших і своє власне до птахів у природі, досліджувати і моделювати ланцюги живлення у природі. Ведення спостережень за сезонними змінами, що відбуваються вжитті птахів, сприяє формуванню турботливого ставлення до них та спонукає брати посильну участь в охороні птахів своєї місцевості.

У 4 класі школярі глибше ознайомлюються із різноманітністю тварин материків і океанів Землі, природних зон України, водойм, боліт, гір, лісів, луків, поля, степів та інших природних угруповань. Уявлення і поняття, що формуються у молодших школярів, елементарні, але в той же час вони повинні бути науково достовірними.

Таким чином, з класу в клас орнітологічні знання молодших

школярів збагачується новим змістом, розширюється їх обсяг. Вони формуються на основі уявлень про окремих представників, створених внаслідок безпосередніх спостережень, перегляду кіно- та діафільмів, телепередач, розповідей учителя і батьків, читання дитячої науково-популярної та художньої літератури, проведення проектної діяльності тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байбара Т.М. Методика навчання природознавства в початкових класах / Т.М.Байбара – К. : Веселка, 1998. – 325 с.
2. Верзилин Н.М. Общая методика преподавания биологии / Н.М. Верзилин, В.Н. Корсунская – М. : Просвещение, 1976. – 384 с.
3. Навчальні програми для початкової школи [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/program/8793/>. – Назва з екрана.

The article describes the types of ornithological knowledge that are studied at the lessons of natural science at elementary school. The analysis of current program of natural science was made by an author in order to distinguish the basic concepts from the subject of research.

Key words: biological concepts, ornithological knowledge, birds, natural science.

УДК 378:373.3.011.3-051:37.016:502.2:004.5.031.42

Микулін Ю. М.
студентка 1-го курсу спеціальності «Початкова освіта»
Кузьма-Качур М. І.
кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНОСТІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

У статті розглядається проблема підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування ІКТ на уроках природознавства. На основі аналізу результатів проведеного педагогічного експерименту виокремлено критерії та рівні готовності студентів до означеного виду діяльності, намічено